

KMD
KOMMUNAL- OG
MODERNISERINGSDEPARTEMENTET

KONSULTASJONER MELLOM STATEN OG KOMMUNESEKTOREN

MATERIALET TIL

1. KONSULTASJONSMØTE

6. mars 2018

Innhold

1	Det 1. konsultasjonsmøtet 2018	3
2	Notat fra TBU av mars 2018 om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren 3	
3	Notat fra TBU av mars 2018 om demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter – sammendrag	10
4	Innspill fra KS til regjeringens arbeid med budsjettet 2018.....	12
4.1	Kommunesektorens økonomiske rammer i 2018 og Regnskapsresultat 2017 12	
4.2	Finansieringen av kommunesektoren	13
4.3	Bemanningsnormer.....	14
4.4	Effektivisering og fornyelse i kommunalsektor	16
4.5	Samfunnsøkonomisk lønnsomhet på forebyggende sikringstiltak mot naturskader.....	19
4.6	Behov for regional satsning.....	20
4.7	Utforming av kompensasjonsordningen for eiendomsskatt for verk og bruk	23
4.8	Finansiering av digitale fellesløsninger i kommunesektoren – DigiFin.....	24
5	Involvering av kommunesektoren i arbeidet med statlige lovutredninger rettet mot kommunesektoren	25
6	Kostnadsberegningssaker	25
7	Bilaterale avtaler	26
7.1	Status bilaterale avtaler.....	27

Vedlegg:

- a) Notat fra TBU. Demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter
- b) KS' regnskapsundersøkelse 2017
- c) KS' budsjettundersøkelse 2018 for kommuner og fylkeskommuner
- d) Oversikt over lovmedvirkningssaker i konsultasjonsåret 2018
- e) Oversikt over kostnadsberegningssaker konsultasjonsåret 2018
- f) Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler per januar 2018

1 Det 1. konsultasjonsmøtet 2018

Hovedtema for det 1. konsultasjonsmøtet er rammene for kommuneopplegget i kommende års statsbudsjett.

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) utarbeider notater til møtet om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren og om hvordan den demografiske utviklingen vil påvirke kommunesektorens utgifter i 2019. Notatet om den økonomiske situasjonen er gjengitt i kapittel 2.

Sammendrag av notatet om demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter i 2019 er gjengitt i kapittel 3. Notatet i sin helhet ligger som vedlegg a.

KS' regnskapsundersøkelse for 2017 er et grunnlag for TBUs notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren. Regnskapsundersøkelsen ligger som vedlegg b. Vedlagt er også KS' budsjettundersøkelse for 2018 (vedlegg c).

KS har fremmet innspill til regjeringens arbeid med statsbudsjettet for 2019. Innspillet er gjengitt i kapittel 4.

Lovmedvirkningssaker og kostnadsberegninger omtales i kapittel 5 og 6 og en oversikt står i vedlegg d og e.

Kapittel 7 omhandler status for bilaterale avtaler. En oversikt over bilaterale avtaler ligger som vedlegg f.

Diskusjonen på det 1. konsultasjonsmøtet er knyttet opp mot rammene for kommuneopplegget. Det er derfor i utgangspunktet kun KS, Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet som deltar på møtet. De øvrige departementene deltar bare dersom det er særskilt behov for det.

Tidspunkt for de øvrige møtene i 2018 er:

- 2. møte: 20. april kl. 12.30–14.30
- Bilaterale møter mellom fagdepartementene og KS i oktober/november

Bilaterale møter i oktober/november erstatter det tradisjonelle plenumsmøtet som har vært avholdt i etterkant av fremleggelse av statsbudsjettet.

Det finnes mer informasjon om konsultasjonsordningen på Kommunal- og moderniseringsdepartementets hjemmesider på regjeringen.no og på KS.no.

2 Notat fra TBU av mars 2018 om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) har i forbindelse med det første konsultasjonsmøtet om statsbudsjettet for 2019 fått i oppdrag å utarbeide et notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren. Notatets to første deler gir en kort beskrivelse av den økonomiske situasjonen ved utgangen av 2017 og bygger på tilgjengelig informasjon per 2. mars 2018. Alle tall for

2017 er anslag som er beheftet med usikkerhet. I del 3 gjør utvalget rede for sin forståelse av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.

1 Utviklingen i netto driftsresultat

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat viser hvor mye som kan disponeres til avsetninger og investeringer etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. Anslagene på brutto og netto driftsresultat i 2017 bygger på en regnskapsundersøkelse utført av KS i februar 2018. Undersøkelsen omfatter 17 fylkeskommuner, som i alt dekker 98,4 pst. av landets befolkning utenom Oslo, og 221 kommuner, som i alt dekker 71,6 prosent av landets befolkning utenom Oslo. Oslo kommune har ennå ikke offentliggjort sitt regnskap. Undersøkelsen omfatter ikke kommunale og fylkeskommunale foretak (KF og FKF) og interkommunale selskaper (IKS).

Tabell 1 Netto driftsresultat og brutto driftsresultat eks. avskrivninger etter at mva-kompensasjon fra investeringer er trukket fra. Konserntall (dvs. inkl. kommunale og fylkeskommunale foretak og interkommunale selskaper)¹. Prosent av brutto driftsinntekter. 2006-2017.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 ^{1,2}
Kommunesektoren												
Brutto driftsresultat	7,1	4,4	2,9	4,0	4,8	5,0	5,5	4,9	5,1	7,1	8,3	7¼-8
Netto driftsresultat	4,9	1,3	-1,0	1,6	1,8	1,4	2,0	1,5	1,5	3,2	4,2	3,8-4,0
Kommunene (inkl. Oslo)²												
Brutto driftsresultat	7,4	4,6	3,2	4,0	4,1	4,9	5,3	4,8	4,9	6,9	8,2	7¼-8
Netto driftsresultat	5,0	1,1	-1,3	1,5	0,9	0,9	1,8	1,2	1,3	3,0	4,0	3¼-4
Fylkeskommunene												
Brutto driftsresultat	5,5	3,4	1,4	3,9	8,3	5,5	6,3	5,7	6,2	7,9	8,8	8,5-8,7
Netto driftsresultat	4,0	2,4	1,0	2,5	6,8	3,7	3,3	2,8	3,1	4,6	5,0	4,3-4,4

¹ Anslag for 2017 er basert på regnskapsundersøkelse foretatt av KS med data fra 221 kommuner og 17 fylkeskommuner, men utvalgets anslag omfatter også kommunale og fylkeskommunale foretak (KF og FKF) og interkommunale selskaper (IKS).

² Det er lagt til grunn at kommuner som ikke inngår i KS' regnskapsundersøkelse, bl.a. Oslo, følger samme utvikling fra 2016 til 2017 som kommunene i regnskapsundersøkelsen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og KS' regnskapsundersøkelse

Utvalget anbefaler at netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet over tid bør utgjøre om lag 2 prosent av driftsinntektene når også foretakene og de interkommunale selskapene tas med, med et anbefalt nivå på 1¾ prosent for kommunene (inkl. Oslo) og 4 prosent for fylkeskommunene.¹

¹ Fram t.o.m. 2013 anbefalte utvalget at netto driftsresultat over tid burde utgjøre om lag 3 prosent av driftsinntektene for sektoren samlet. Denne anbefalingen knyttet seg til tall for kommunekassene. Siden momskompensasjon fra investeringer f.o.m. 2014 skulle føres investeringsregnskapet, og ikke lenger i driftsregnskapet, ble det anbefalte nivået redusert til 2 prosent for sektoren samlet f.o.m. samme år. Denne anbefalingen knytter seg til konserntall.

Utviklingen i brutto og netto driftsresultat i perioden 2006-2017 er vist i tabell 1. Fra 2014 ble momskompensasjonen fra investeringer ført i investeringsregnskapet, ikke i driftsregnskapet som tidligere. Denne endringen medførte en reduksjon i brutto og netto driftsresultat. I tabellen er det korrigert for denne endringen ved at momskompensasjonen fra investeringer er trukket fra brutto og netto driftsresultat i årene før 2014, slik at tallene er sammenliknbare for hele perioden.

Etter et meget høyt netto driftsresultat i kommunesektoren som helhet i 2006, ble driftsresultatene svekket i 2007 og 2008. I årene 2009-2014 var driftsresultatene i underkant av utvalgets nåværende anbefaling på 2 prosent. I 2015 og 2016 ble netto driftsresultat kraftig forbedret, både i kommunene og fylkeskommunene, og for sektoren samlet utgjorde det henholdsvis 3,2 og 4,2 prosent i disse årene.

Netto driftsresultat har de siste årene vært vesentlig høyere i fylkeskommunene enn i kommunene. Fylkeskommunene hadde et svært høyt netto driftsresultat i 2010, noe som skyldes engangseffekter av forvaltningsreformen. I tillegg ser det ut til at reformen har bidratt til et permanent høyere netto driftsresultat sammenliknet med perioden før 2010.

For 2017 anslås netto driftsresultat for kommunesektoren som helhet til i størrelsesorden 3,8–4,0 prosent av inntektene. Tilsvarende tall for kommunene (eks. Oslo) er 3¾-4 prosent og for fylkeskommunene 4,3 prosent. Utvalgets anslag baserer seg på KS' regnskapsundersøkelse, men omfatter også foretak og interkommunale selskaper.²

Endringen i driftsresultatene fra 2016 til 2017 hadde i hovedsak sammenheng med at utgiftsveksten ble høyere enn inntektsveksten (svakere brutto driftsresultat), mens endringer i kommunesektorens netto finansutgifter hadde liten betydning for utviklingen i netto driftsresultat. Kommuner som skal slås sammen mottok i 2017 engangstilskudd, men store deler av tilskuddene vil først bli brukt i 2018 og 2019. Ubrukte engangstilskudd ser ut til å ha trukket opp driftsresultatet for sektoren samlet med om lag 0,2 prosentpoeng. Resultatene ble noe høyere enn utvalget forventet høsten 2017, noe som i første rekke skyldes en sterk skatteinngang mot slutten av året, jf. også del 2 i dette notatet.

2017 var også et år hvor kommunene hadde relativt god avkastning på sine finansielle plasseringer og hvor fylkeskommunene hadde relativt store netto avsetninger til bundne fond. Dette bidro til å trekke *nivået* på netto driftsresultat noe opp, men hadde ikke betydning for *endringen* fra året før ettersom det samme var tilfellet i 2016.

Driftsresultatene varierer mye fra kommune til kommune, og spredningen er noe større enn i 2016. Et flertall av kommunene fikk et svakere netto driftsresultat i

² I årene 2014-2016 var netto driftsresultat 0,2 prosentpoeng høyere for sektoren som helhet når foretakene og interkommunale selskaper ble tatt med.

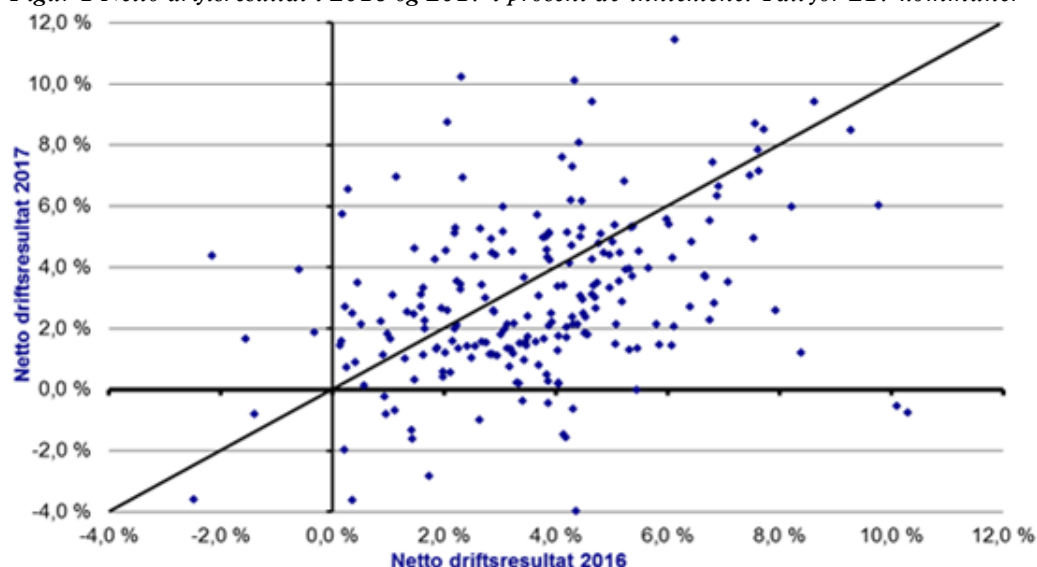
2017 enn i 2016. Dette framgår av figur 1 hvor 62 prosent av observasjonene ligger under hjelpelinja for samme driftsresultat begge år, mens 32 prosent styrket driftsresultatet og ligger over hjelpelinja. Fra 2016 til 2017 gikk antall kommuner med negativt netto driftsresultat noe opp. Om lag 9 prosent av kommunene i utvalget hadde negativt netto driftsresultat i 2017, en økning fra 3 prosent i 2016. Knappt 1 prosent (to kommuner) hadde negativt netto driftsresultat i både 2016 og 2017.

Netto driftsresultat var høyest i kommunene med over 50 000 innbyggere, med 4,8 prosent. I de øvrige kommunegruppene varierte netto driftsresultat fra 2,8 til 3,3 pst. Kommuner med 5-10 000 innbyggere hadde en bedring i sitt netto driftsresultat i 2017 sammenlignet med 2016, mens øvrige kommunegrupper hadde en nedgang.

Kommunene benyttet netto driftsresultat til å styrke de økonomiske bufferne. Disposisjonsfondene i utvalgskommunene utgjorde 9,0 prosent av driftsinntektene ved utgangen av 2017 (7,3 prosent i 2016). Driftsresultatene kan tilsi at antallet kommuner i ROBEK vil gå ned i løpet av året.

Ved beregning av netto driftsresultat er det pensjonskostnadene, ikke de løpende pensjonspremiene, som har resultateffekt. Det akkumulerte premieavviket (den gjenstående, ikke-amortiserte differansen mellom pensjonspremie og pensjonskostnader) antas å være litt lavere ved utgangen av 2017 enn året før.

Figur 1 Netto driftsresultat i 2016 og 2017 i prosent av inntektene. Tall for 217 kommuner¹

¹ Fire av utvalgskommunene framkommer ikke i oversikten da kommunen hadde et netto driftsresultat i 2016 eller 2017 som oversteg 12 prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og KS' regnskapsundersøkelse

2 Utviklingen i inntekter, aktivitet og underskudd

Veksten i kommunesektorens inntekter har vært høy de siste årene, og gjennomgående høyere sammenliknet med den opprinnelige utformingen av det

økonomiske opplegget for sektoren. Også i 2017 ble realveksten i inntektene langt høyere enn lagt opp til i det opprinnelige budsjettopplegget for kommuneøkonomien, jf. tabell 2. De samlede inntektene steg med 8,8 mrd. kroner i fjor, hvorav 4,8 mrd. kroner i frie inntekter. Oppjusteringene av inntektsveksten både i 2016 og i 2017 må særlig ses i sammenheng med uventede store uttak av utbytter til personlige skattytere som følge av gjentatte tilpasninger til skattereformen.

Tabell 2 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2017. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2017-kroner og prosentvis vekst

	<u>Samlede inntekter</u>		<u>Frie inntekter</u>	
	Mrd. kroner	Pst.	Mrd. kroner	Pst.
Nasjonalbudsjettet 2017	-0,5	-0,1	0,2	0,1
Saldert budsjett (inkl. budsjettavtalen).....	0,9	0,2	-0,1	0,0
Revidert budsjett 2017	2,3	0,5	-1,5	-0,4
Nasjonalbudsjettet 2018.....	6,4	1,4	2,5	0,7
Anslag nå	8,8	1,9	4,8	1,3

Skatteanslaget for kommunene og fylkeskommunene i 2017 ble satt opp med 4 mrd. kroner i Nasjonalbudsjettet 2018, knyttet til store uttak av utbytter fra personlig skattytere for inntektsåret 2016. Regnskapstallene for 2017 viser at inntektene fra skatt på alminnelig inntekt og formue ble 1,8 mrd. kroner høyere enn anslått i nasjonalbudsjettet.

De foreløpige regnskapstallene for 2017 viser også at inntektene fra eiendomsskatt og gebyrer også ble høyere enn anslått i nasjonalbudsjettet. På den annen side er anslaget for kostnadsdeflatoren for kommunesektoren satt opp fra 2,3 til 2,5 pst. i 2017, basert på noe høyere lønnsvekst og prisvekst på varer og tjenester enn tidligere anslått. Dette bidrar isolert sett til å redusere realveksten i forhold til anslagene i nasjonalbudsjettet.

I tabell 3 presenteres en del indikatorer som gir uttrykk for utviklingen i inntekter, aktivitet og nettofinansinvesteringer i kommunesektoren i perioden 2006-2017. Tallene for 2017 er basert på foreløpige nasjonalregnskapstall publisert 9. februar 2018 og en melding om offentlig forvaltnings inntekter og utgifter, herunder data for kommuneforvaltningen, publisert 27. februar av Statistisk sentralbyrå.

Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet steg utførte timeverk i kommuneforvaltningen med 1,8 prosent fra 2016 til 2017. Det er tegn til at sysselsettingsveksten i kommunesektoren tok seg opp de to foregående årene igjen, i kontrast til forholdsvis lav vekst i perioden 2012- 2015.

For å måle den samlede aktivitetsutviklingen i kommunesektoren benyttes en indikator der endring i sysselsetting (timeverk), endring i produktinnsats (faste priser) og endring i brutto realinvesteringer (faste priser) veies sammen. Aktivitetsindikatoren gir uttrykk for ressursbruken knyttet til løpende tjenesteproduksjon og nyinvesteringer. Aktivitetsveksten fra 2016 til 2017 anslås til 2,1 prosent, mens anslaget i utvalgets november-rapport var 1,1 prosent. Endringen

fra november-rapporten skyldes i første rekke at anslaget for investeringsveksten er oppjustert.

Tabell 3 Utviklingen i kommuneøkonomien 2006-2017¹⁾

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Inntekter, realvekst (%) ²⁾	5,6	1,4	1,5	4,2	2,7	1,9	2,3	1,3	1,4	3,8	2,8	1,9
Deflator, vekst (%)	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,4	3,9	3,1	2,4	2,6	2,5
Aktivitetsendring i kommunesektoren (%) ³⁾	2,9	5,4	3,4	5,5	0,7	1,2	0,3	2,5	1,1	2,0	2,5	2,1
Utførte timeverk, vekst (%) ³⁾	1,5	3,6	3,5	2,5	2,1	2,7	1,0	0,9	0,5	1,0	2,6	1,8
Bruttoinvesteringer, realvekst (%) ³⁾	9,2	16,1	5,7	10,6	-2,3	-3,4	-2,3	7,6	0,8	2,0	9,0	2,4
Bruttoinvesteringer, andel av inntekter (%)	11,5	13,1	13,5	13,7	14,1	13,4	12,7	13,2	13,4	13,5	14,2	14,2
Nettofinansinvesteringer, i % av inntekter	0,3	-4,0	-7,3	-6,4	-5,8	-4,4	-3,9	-5,1	-5,6	-3,2	-2,7	-1,8
Netto gjeld, andel av inntekter (%) ⁴⁾	19,6	19,9	31,2	33,7	37,3	41,7	41,3	43,4	47,4	47,8	48,0	-
Frie inntekter, i % av samlede inntekter ⁵⁾	73,0	70,8	70,2	70,7	71,2	78,8	79,1	78,9	78,3	77,7	77,8	77,4
Frie inntekter, realvekst (%) ⁶⁾	6,2	-0,7	0,0	3,0	2,3	1,1	2,1	0,6	0,7	3,5	2,8	1,3

1) Foreløpige tall for 2017 er basert på foreløpige nasjonalregnskapstall publisert av Statistisk sentralbyrå 9. februar 2018 og foreløpige tall for kommunale og offentlige finanser publisert 27. februar 2018.

2) Inntekter innenfor kommuneopplegget korrigert for oppgaveoverføringer.

3) Korrigert for forvaltningsreformen i 2010.

4) Netto gjeld uten pensjonsreserver.

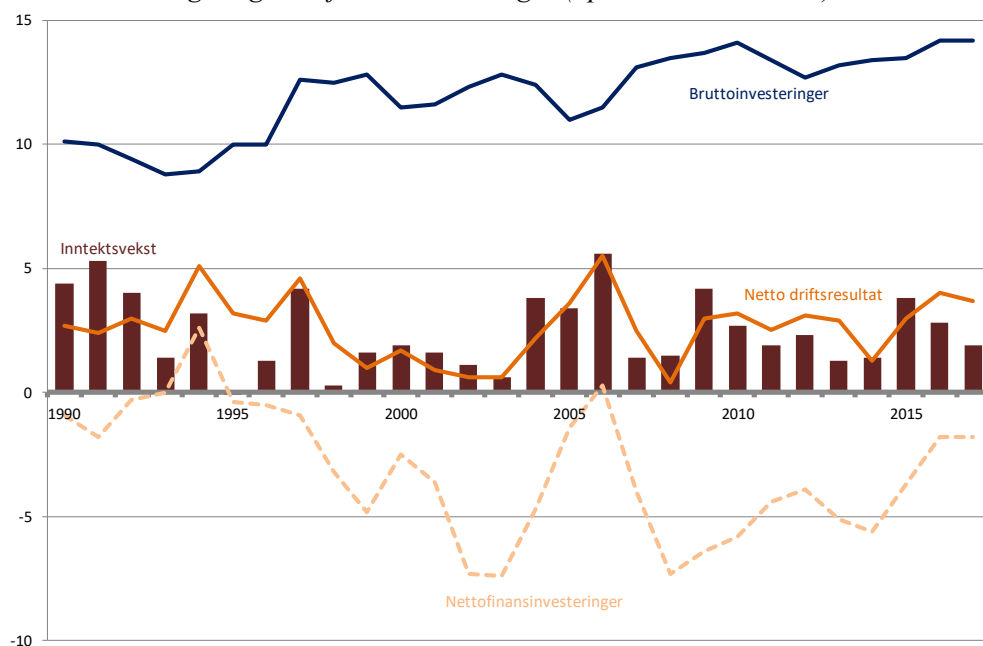
5) Frie inntekter inkludert momskompensasjon.

6) Korrigert for oppgaveoverføringer, oppgaveendringer og innlemming av øremerkede tilskudd.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet

Veksten i investeringene i kommunesektoren i 2017 anslås foreløpig til 2,4 prosent målt i faste priser. Investeringene som andel av inntektene anslås å utgjøre drøyt 14 prosent både i 2016 og 2017. Denne andelen var i overkant av 13 prosent som gjennomsnitt for årene 2011-2015. Informasjon fra regnskapsundersøkelsen utført av KS indikerer at investeringsveksten i 2017 kan bli noe høyere enn 2,4 prosent.

Figur 2 Utviklingen i kommunesektorens inntekter (prosent volumendring fra året før) 1990-2017, sammenliknet med utviklingen netto driftsresultat (i prosent av driftsinntekter)¹⁾, og bruttoinvesteringer og nettofinansinvesteringer (i prosent av inntekter)

¹ I figuren omfatter ikke netto driftsresultat foretak og interkommunale selskaper, og mva-kompensasjon fra investeringer er ikke trukket fra i netto driftsresultat, i motsetning til i tabell 1. Netto driftsresultat i årene 1990-2013 er derfor ikke fullt ut sammenliknbare med årene 2014-2017 (brudd i tidsserien).
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet

Nettofinansinvesteringer bestemmer, sammen med eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Kommunesektoren hadde fram til 2014 betydelige underskudd, dvs. negative nettofinansinvesteringer. De tre siste årene er underskuddene blitt betydelig mindre. Underskuddet samlet for sektoren er redusert fra nesten 25 mrd. kroner i 2014 til 13,6 mrd. kroner i 2016 og 13,0 mrd. kroner i 2017 ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene. Utviklingen i nettofinansinvesteringene, målt i prosent av inntektene, er illustrert i figur 2 sammen med utviklingen i inntekter og netto driftsresultat.

Kommunesektorens inntekter omfatter ulike komponenter som skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd og gebyrinntekter (brukerbetaling mv.). Kommunesektorens frie inntekter består av skatteinntekter og rammeoverføringer. Andelen frie inntekter holdt seg nokså stabil på rundt 78 siden 2011, som er et historisk høyt nivå. Denne andelen steg kraftig med 7-8 prosentpoeng fra 2010 til 2011 pga. overgang til rammefinansiering av barnehagene.

3 Utvalgets situasjonsforståelse

Realveksten i kommunesektorens samlede inntekter anslås til 1,9 prosent i 2017, mens realveksten i de frie inntektene anslås til 1,3 prosent. Inntektsveksten vil i så fall bli høyere enn lagt til grunn i budsjettopplegget for 2017, hvor veksten i samlede og frie inntekter ble anslått til -0,1 og 0,1 prosent, og også høyere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2018. Oppjusteringen av inntektsveksten har særlig sammenheng med undervurdering av inntektene til personlige skattytere i utformingen av skatteopplegget, hovedsakelig på grunn av tilpasninger til økt skatt på utbytte. Selv om størstedelen av skattetilpasningen ble tatt gjennom høye utbytter i 2015 (som ga høye skatteinntektene i 2016), var uttaket av utbytte relativt høyt også i 2016 (som ga høye skatteinntekter i 2017). Den anslåtte inntektsveksten i kommunesektoren for 2017 er likevel noe lavere enn gjennomsnittet for de fem foregående år.

Etter flere år med klart lavere sysselsettingsvekst enn inntektsvekst, har sysselsettingsveksten tatt seg opp og vært mer på linje med inntektsveksten i 2016 og 2017. Sysselsettingsveksten i 2017 anslås til 1,8 prosent. I forhold til utvalgets rapport fra november 2017 er investeringsveksten i 2017 oppjustert fra -1,5 prosent til 2,4 prosent. Som følge av dette er aktivitetsveksten oppjustert til 2,1 prosent, som er noe høyere enn inntektsveksten.

Investeringsnivået i kommunesektoren har vært høyt gjennom flere år og har bidratt til et høyt gjeldsnivå. Ved utgangen av 2016 utgjorde nettogjelden (utenom pensjonsreserver) 48 prosent av inntektene. Deler av gjelden er knyttet til gebyrfinansierte tjenester og rentekompensasjonsordninger, og det som kan betraktes som den renteeksponerte delen av gjelden utgjør om lag 34 prosent av inntektene.

Rentenivået er for tiden svært lavt og forventes å være på et relativt lavt nivå i flere år framover. Det høye gjeldsnivået bidrar imidlertid til at kommunesektorens økonomi er sårbar for renteøkninger.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. I 2017 ser kommunesektoren som helhet ut til å få et netto driftsresultat på 3,8-4,0 prosent av inntektene. Selv om driftsresultatet anslås bli noe redusert i forhold til 2016, ligger netto driftsresultat i både kommunene og fylkeskommunene over de anbefalte nivåene på henholdsvis 1¾ og 4 prosent. Det er særlig i kommunene at netto driftsresultat er høyt i forhold til det anbefalte nivået. Gode driftsresultater i 2015 og 2016 bidro til at antall kommuner i ROBEK ble kraftig redusert, og det var ved utgangen av februar 2018 28 kommuner som er ført opp i ROBEK. De gode driftsresultatene for 2017 kan tilsi ytterligere reduksjon i antall kommuner i ROBEK i løpet av 2018.

Det vedtatte budsjettoplegget for 2018 innebærer en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter på 5,4 mrd. kroner (1,1 prosent) og en realvekst i de frie inntektene på 4,0 mrd. kroner (1,1 prosent). Veksten er da regnet i forhold til inntektsanslaget for 2017 etter Stortingets behandling av Revidert nasjonalbudsjett 2017, som ikke tar hensyn til merskatteveksten etter revidert nasjonalbudsjett. Målt i forhold til anslag på regnskap for 2017 i Nasjonalbudsjettet 2018 innebar vedtatt budsjett for 2018 en vekst på 1,3 mrd. kroner i samlede inntekter og -0,2 mrd. kroner i frie inntekter.

I 2018 vil flere barn i grunnskolealder og flere eldre trekke i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Oppdaterte beregninger indikerer at merutgiftene til demografi vil utgjøre 1,7 mrd. kroner i 2018. Noen av merutgiftene (anslagsvis 0,3 mrd. kroner) dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. Budsjettoplegget for 2018 legger opp til en vekst i frie inntekter som dekker netto merkostnader knyttet til demografi (1,4 mrd. kroner) og økte pensjonskostnader (0,4 mrd. kroner). Av resterende vekst i frie inntekter på 2,2 mrd. kroner utgjør satsinger 1,0 mrd. kroner. Dette gir kommunesektoren et økonomisk handlingsrom på 1,2 mrd. kroner. Kommunesektoren kan øke handlingsrommet ytterligere gjennom fortsatt effektivisering, noe som også vil kunne styrke tjenestetilbudet til innbyggerne.

3 Notat fra TBU av mars 2018 om demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter – sammendrag

I forbindelse med 1. konsultasjonsmøte om 2019-budsjettet legger Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) fram beregninger av hvordan kommunesektorens utgifter påvirkes av den demografiske utviklingen. Anslaget søker å si noe om hva det vil koste å videreføre standard og dekningsgrad på sentrale tjenester når befolkningen endres. Hovedtema i dette notatet er følgelig beregninger av kommunale merutgifter i 2019 knyttet til den demografiske utviklingen. I tillegg har utvalget oppdatert tidligere utgiftsberegninger for 2018.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til den demografiske utviklingen, noe utviklingen i 2017 var et godt eksempel på. SSB publiserte 23. februar 2018 innbyggertall ved inngangen til 2018. Befolkningsøkningen fra 1. januar 2017 til 1. januar 2018 ble 37 300, om lag 20 200 lavere enn i SSBs hovedalternativ (alternativ MMMM) fra siste befolkningsframskriving, publisert i juni 2016. Både fødselsoverskudd og nettoinnvandring, og dermed også befolkningsøkning gjennom 2017, var da det laveste siden 2005. Dette innebar også at 2018-anslaget som utvalget utarbeidet til 1. konsultasjonsmøte i 2017, overvurderte merutgiftene som følger av den demografiske utviklingen. En oppdatert beregning basert på den faktiske befolkningsutviklingen gjennom 2017 anslår de samlede merutgiftene for kommunesektoren i 2018 til å bli på om lag 1,7 mrd. 2017-kroner, dvs. 1,0 mrd. 2017-kroner lavere enn anslaget til 1. konsultasjonsmøte i 2017. Dette skyldes blant annet færre personer i alderen 0-15 år og over 90 år enn opprinnelig anslått. Dette er aldersgrupper med høyt gjennomsnittlig utgiftsbehov. Bare blant personer i alderen 67-79 år og 80-89 år ble befolkningsveksten litt høyere enn i hovedalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger.

Utvalget legger normalt til grunn SSBs middelalternativ for fruktbarhet og levealder. Befolkningsveksten gjennom 2018 i hovedalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger (MMMM) er anslått til om lag 56 400 personer. Dersom dette alternativet legges til grunn, anslås det at den demografiske utviklingen vil medføre merutgifter for kommunesektoren på om lag 2,8 mrd. 2018-kroner i 2019. Merutgiftene i kommunene vil da i så fall anslås til 3,1 mrd. kroner, mens beregningene indikerer en mindretgift til fylkeskommunene på 400 millioner kroner. Merutgiftene for sektoren samlet som må finansieres av de frie inntektene, vil med hovedalternativet kunne anslås til om lag 2,3 mrd. kroner i 2019.

Ettersom befolkningsutviklingen i 2017 ble betydelig svakere enn hovedalternativet i SSBs framskriving, er det sannsynlig at hovedalternativet vil overvurdere befolkningsutviklingen også i 2018, som igjen har betydning for utvalgets utgiftsanslag for 2019. Utvalget har foretatt en alternativ utgiftsberegning for 2019 med utgangspunkt i alternativet med lav nettoinnvandring (MMML). Alternativet med lav innvandring lå samlet sett nærmere den faktiske utviklingen gjennom 2017 enn middelalternativet. Gitt en befolkningsutvikling som i alternativet med lav nettoinnvandring, kan merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen anslås til 2,0 mrd. 2018-kroner, nær 0,8 mrd. kroner lavere enn middelalternativet. Merutgiftene som må finansieres av de frie inntektene anslås i dette alternativet til 1,6 mrd. 2018-kroner, dvs. vel 0,6 mrd. kroner lavere merutgifter enn middelalternativet.

SSB kommer til å publisere nye framskrivninger i juni 2018. I etterkant av dette vil utvalget utarbeide et oppdatert anslag for hvordan den demografiske utviklingen påvirker kommunesektorens utgifter i 2019.

4 Innspill fra KS til regjeringens arbeid med budsjettet 2018

4.1 Kommunesektorens økonomiske rammer i 2018 og Regnskapsresultat 2017

KS anslår at kommunesektoren utenom Oslo også i 2017 oppnådde et netto driftsresultat på om lag $3\frac{1}{4}$ - $3\frac{3}{4}$ pst. Dette er høyere enn det anbefalte nivået som Teknisk beregningsutvalg legger til grunn. Resultatet i 2017 må ses i sammenheng med merskatteveksten som ga ekstra inntekter for året 2017 og påvirker ikke nivået på forventede skatteinntekter i 2018 og fremover. Skatteveksten utover anslaget i nasjonalbudsjettet 2017 tilsvarte om lag 1 pst. av kommunesektorens driftsinntekter i 2017. Mye av merskatteveksten ble kjent på slutten av året. Kommunesektoren har sunn økonomi blant annet pga høy inntektsvekst og økonomistyring. Dette har gitt utslag i gode resultater, færre kommuner i ROBEK og redusert gjeldsvekst. Videre har det bidratt til nødvendig handlingsrom til videreutvikling av tjenestene til innbyggerne, og prioritering av innovasjon og satsing på digitalisering.

Gjeldsveksten medfører at kommunesektoren har behov for økte buffere mot uforutsette renteøkninger eller lignende. Regnskapstallene viser at kommunesektoren har tilpasset seg dette ved å bruke deler av resultatet for 2015 og 2016 til å styrke disposisjonsfond. KS forventer at en vil se en ytterligere styrking ved disponering av resultatet i 2017.

Budsjettundersøkelsen for 2018 til KS indikerer at kommunesektoren både øker omfanget av tjenestene og samtidig foretar nødvendig effektivisering og omprioriteringer.

Rammene for 2019

KS forventer at de økonomiske rammene blir om lag som de foregående årene, og at kommuneopplegget i 2019 som vanlig gir rom for veksten i utgiftene knyttet til demografi og pensjon. Videre må de også ta høyde for:

- Fullfinansiering av barnehagenormene og lærernormen.
- At fylkeskommunene, og etter hvert de nye regionene, har behov for økonomisk handlingsrom til regionale utvikling og bedret tunnelsikkerhet

Kommuneopplegget må også sikre at kommunesektoren gis gode og forutsigbare rammebetingelser og handlefrihet til å gjennomføre nødvendige omstillings- og effektiviseringstiltak. Videre må det utover kommunerammen:

- Utformes en kompensasjonsordning for eiendomsskatt for verk og bruk i samsvar med prinsipper fastsatt av Stortinget
- Økt satsing på forebyggende sikringstiltak mot naturskader blant annet som følge av klimaendringer

Svarmerknad fra KMD

Den økonomiske situasjonen i kommunesektoren er tilfredsstillende. Dette kommer bl.a. til uttrykk gjennom gode driftsresultater over flere år, et rekordlavt antall kommuner i ROBEK og lavere gjeldsvekst. Dette skyldes gode inntektsrammer i de årlige statsbudsjettene og god økonomistyring i kommunene. I tillegg har veksten i skatteinntektene både i 2016 og 2017 blitt betydelig høyere enn lagt til grunn i statsbudsjettet.

I Perspektivmeldingen framgår det at det økonomiske handlingsrommet framover vil bli klart mindre enn det vi har vært vant med. Regjeringen vil likevel arbeide for at kommunene skal ha gode og forutsigbare økonomiske rammer.

Svarmerknad fra KMD slutt

4.2 Finansieringen av kommunesektoren

Norge står ovenfor betydelige endringer i befolkningsstrukturen med en økende andel eldre og flere pensjonister per sysselsatt. Det må også påregnes at innbyggerne vil ønske og forvente bedre velferdstjenester ettersom den private velstanden øker.

Finansieringssystemet for kommunesektoren, som stor produsent av velferdstjenester, bør dermed innrettes slik at dette både stimulerer til effektivisering og kanskje også en bedre prioritering. Dette er i samsvar med produktivitetskommissjonen sin første rapport som påpeker at større frihet til å utføre oppgavene i samsvar med lokale forhold og vilkår, vil bedre forutsetningene for effektiv drift.

Lokaldemokratiet er en effektiv prioriteringsmekanisme, forutsatt at det er rom for det. Å binde opp ressursinnsats på enkeltsektorer vil føre til en sub-optimalisering av det totale tilbudet av velferdstjenester og svekket evne til produktivetsforbedringer i kommunesektoren.

Produktivitetskommissjonen underbygger dette i sin andre rapport:

«En lignende mekanisme, der ressursinnsats blir et viktigere mål enn resultater er bemanningsnormer. Offentlig sektors tjenesteproduksjon er gjennomgående arbeidsintensiv. Lønnskostnadene utgjør 60–75 pst. av egenproduksjonen. Bemanningsnormer gjelder innenfor en rekke sektorer, bl.a. barnehage, grunnskole og videregående skole. Bemanningsnormer innebærer at man i realiteten unndrar en meget stor andel av kostnadsbasen fra produktivetsforbedringer.»

Produktivitetskommissjonens konklusjoner underbygges av ekspertgruppen som har vurdert de øremerkede tilskuddsordningene rettet mot kommunesektoren. KS støtter hovedlinjene i ekspertgruppens forslag, og vil spesielt peke på:

- Det er ikke retningslinjene og regelverket som er problemet, men etterlevelsen og evalueringer i etterkant.

- Fokuset i den statlige styringen må dreies fra bort fra vektlegging av innsatsfaktorer til resultater for innbyggere. Dette bidrar til lokaldemokratisk prioriteringseffektivitet, lokal kreativitet og innovasjon.
- Allerede lovpålagte oppgaver skal som hovedregel ikke omfattes av øremerking og følges opp på annen måte
- Forenkling og samordning av søknadsprosessene slik at tilskuddene treffer kommunene og fylkeskommunene som har størst behov eller best ide. Det bør etableres en samlet detaljert oversikt over de ulike øremerkede tilskuddene rettet mot kommunesektoren.
- KMD sin koordinerende rolle må styrkes. Et annet hovedprinsipp bør være at tilskuddene forvaltes av direktorater og departement når det handler mest om regelstyrte kriterier.

Innspill fra KS slutt

Svarmerknad fra KMD

Rammefinansiering er hovedprinsippet for finansiering av kommunesektoren, og er en avgjørende forutsetning for effektiv bruk av kommunenes ressurser. Ved rammefinansiering vil gevinstene ved å produsere tjenestene smartere tilfalle kommunen i sin helhet, og gir derfor insentiv til videre effektivisering og fornuftig ressursbruk. Det bør derfor være varsomhet med bruken av sterke statlige styringsmidler, herunder lovpålagte krav til utforming av tjenestetilbudet og øremerkede tilskudd.

En ekspertgruppe avga i desember 2017 en områdegjennomgang av øremerkede tilskudd til kommunesektoren. Ekspertgruppen slutter seg til at rammefinansiering skal være hovedprinsippet for finansieringen av kommunesektoren og peker på behov for en kraftig opprydding i dagens uoversiktlige mengde av øremerkede tilskudd. Regjeringen er nå i gang med å gjennomgå og vurdere rapporten fra ekspertgruppen.

Svarmerknad fra KMD slutt

4.3 Bemanningsnormer

Normkrav i barnehagene

De nye normene innebærer at det i den enkelte barnehage maksimalt skal være 7 eller 14 barn per pedagogisk leder avhengig av barnets alder. Videre skal det ikke være mer enn 6 barn over tre år eller 3 barn under tre år per ansatt.

KS anslår de totale kostnadene ved disse bemanningsnormene til om lag 1,4 mrd. kroner i 2021. I statsbudsjettet for 2018 er det lagt inn en styrking av rammen til kommunen på 425 mill. kroner. I motsetning til hva regjeringen har gjort, har KS i sine kostnadsberegninger tatt utgangspunkt i hva som faktisk står i lovforslaget, som er bindende normer på enhetsnivå i den enkelte kommune. KS sine

kostnadsberegninger støttes også av beregninger som flere kommuner har gjort for eget vedkommende. Gjenstående finansieringsbehov er da på omlag 1 milliard kroner. KS legger til grunn at prinsippet om fullfinansiering av statlig reformer også vil gjelde på dette området. Uten slik finansiering må kommunene omdisponere fra andre viktige velferdstjenester til innbyggerne. Kommunene har i sine høringsuttalelser satt fullfinansiering som premis for å støtte innføringen av slike normer. Det er svært liten grunn til å anta at kommunene oppfatter at gjeldende finansiering innfrir dette kravet. Hvis ikke denne reformen er reelt fullfinansiert, forventer KS at reformen utsettes inntil finansieringen er sikret over kommunerammene.

Innretningen av pedagognormen med absolutte terskelverdier innebærer at ett ekstra barn vil kunne utløse behov for en ekstra 100 % stilling. En utilsiktet effekt av normene kan da bli at antallet barnehageplasser reduseres fremfor å øke bemanningen. Færre barnehageplasser vil gi mindre valgmuligheter og større ulemper for foreldrene.

Norm for lærertetthet

KS tror ikke at forslaget til innføring av lærernorm, slik det nå er skissert, er målrettet nok til å styrke læringsresultater og læringsmiljø der utfordringene er størst. En tilleggsutfordring er at man allerede i dag ser en knapphet på lærere. Det er usikkert både om det er tilstrekkelig antall lærere til å oppfylle normen, og hvordan dette vil påvirke rekrutteringssituasjonen. Det er nærliggende å tro at det vil oppstå vridningseffekter som kan forsterke ulikheter mellom ulike deler av landet.

KS er også opptatt av å styrke kvaliteten i skolen og forebygge utenforskap. Kommunene er ikke like, og gode resultater er avhengig av lokale løsninger tilpasset elevgruppen. Dette kan tilsi en mer fleksibel innretning av lærernormen, hvor også undervisningspraksis vektlegges. KS legger uansett til grunn at prinsippet om fullfinansiering av statlig reformer vil gjelde, og forventer å involveres i avklaringen av dette fram mot RNB 2018.

Svarmerknad fra KD

Barnehage

I kostnadsanslaget til KS er det lagt til grunn at kostnadene skal beregnes på kommunenivå. Departementet er av den oppfatning at det er riktig å legge nasjonale gjennomsnittsbetraktninger til grunn ved regelendringer som dette. At nasjonale gjennomsnittsbetraktninger legges til grunn for kompensasjon til kommunene har vært praksis over lang tid ved regelendringer på barnehageområdet. For eksempel ble denne beregningsmåten brukt da retten til barnehageplass ble utvidet i 2016 og 2017, og ved innføringen av moderasjonsordningene i forskrift om foreldrebetaling. Etter vår vurdering er dette også i tråd med prinsippene for statlig styring av kommunene. Statistikken for 2016 viser at den foreslåtte bemanningsnormen i gjennomsnitt er noe overopplylt i de kommunale barnehagene. Det betyr at bemanningsnormen i gjennomsnitt er oppfylt og finansiert i kommunale barnehager. Kompensasjonen for

styrkingen av pedagognormen er også beregnet etter nasjonale gjennomsnittsbetraktninger. Departementet mener derfor at skjerpet pedagognorm og innføring av en bemanningsnorm er fullfinansiert fra statens side. Departementet vil også vise til at kommunene vil kunne omfordele ressurser mellom sine kommunale barnehager. Vi vil også anta at barnehagene vil gjøre noen tilpasninger i barnetall og antall ansatte mot de nye normene. Dersom innføring av disse normene får utilsiktede konsekvenser slik KS peker på, er dette noe departementet ønsker å følge med på. Da vil tett kontakt og dialog med KS være viktig for departementet. Plikten kommunene har til å tilby barnehageplass til alle barn med lovfestet rett til plass vil allikevel begrense muligheten kommunene har til å redusere antall plasser.

Lærertetthet

Kunnskapsdepartementet jobber for å styrke læringsresultatene til elevene, og sikre alle elever en trygg skolehverdag med et godt læringsmiljø. Lærernormen er ett av flere tiltak for mer kunnskap i skolen.

Det følger av budsjettforliket i Stortinget for 2018 at det skal innføres en norm for lærertetthet fra og med skoleåret 2018–19. Kunnskapsdepartementet vil komme tilbake til beregningen av kompensasjonen til kommunene ved innføring av normen i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2018.

KD er enig i at rekruttering til lærerutdanning og til læreryrket er viktig, og det er derfor allerede satt i gang flere tiltak. Det er bl.a. innført en ordning for avskrivning av studielån for lærere og i forbindelse med opptaket nå i 2018 er det bevilget midler til særskilte rekrutteringstiltak i regi av lærerutdanningsinstitusjoner i samarbeid med skoleeiere lokalt. I vedtaket fra budsjettforliket er det spesifisert at det utredes hvordan innfasing av en norm kan gjennomføres uten fare for forsterket lærermangel i deler av landet. Kunnskapsdepartementet går nå i gang med å utrede hvilke tiltak som kan være aktuelle for å bistå kommunene i rekrutteringen av kvalifisert undervisningspersonale. Innføringen av normen skal evalueres. Departementet vurderer nå hvordan en evaluering bør innrettes. KS vil bli involvert på egnet måte.

Svarmerknad fra KD slutt

4.4 Effektivisering og fornyelse i kommunalsektor

Regjeringen viser i statsbudsjettet for 2018 til at dersom kommunesektoren setter et effektiviseringskrav til egen virksomhet på 0,5 pst., tilsvarer det 1,2 mrd. kroner som kan brukes til styrking av tjenestene. På den annen side innføres det bindende og «nesten bindende» normkrav på store sektorer som skole og barnehager. Dette legger bindinger på kommunesektorens ressursbruk. Dermed begrenses muligheten til å foreta omstillinger ut fra lokale prioriteringer bl.a. for å frigjøre ressurser for å kunne møte innbyggernes forventninger om mer og bedre tjenester. For mange kommuner vil også innskjerpede normkrav i praksis innebære at de avskjæres for mulighetene til å hente ut effektiviseringsgevinster.

KS har nylig lansert Innovasjonsbarometeret for kommunal sektor, en undersøkelse av innovasjon i de to største sektorene, helse og omsorg og oppvekst og utdanning. Resultatene i barometeret viser at kommunesektoren allerede gjennomfører omstilling og effektivisering i betydelig grad. Hele tre av fire virksomheter i undersøkelsen har innført en eller flere typer innovasjoner de to siste årene. Innovasjon og omstilling foregår over hele landet, det er ingen store forskjeller mellom landsdelene. Kommuner og fylkeskommuner tar i stor grad kostnadene knyttet til innovasjonsprosessene selv. Seks av ti virksomheter svarer i undersøkelsen at de finansierer innovasjoner kun over virksomhetens eget budsjett. De resterende finansieres ofte av særskilte innovasjonsmidler i (fylkes)kommunen.

Innovasjonsbarometeret viser at flere enn syv av de ti nyeste innovasjonene har ført til bedre kvalitet i tjenesten. Rundt fire av ti har ført til høyere effektivitet, og svært mange fører også til økt medarbeidertilfredshet. Nær tre av ti innovasjoner har ført til økt innbyggerinnflytelse. For kommunal sektor er det like viktig å oppnå gevinster i form av bedret kvalitet, økt medarbeidertilfredshet og innbyggerinnflytelse som effektivitet. En av de viktigste gevinstene kommunesektoren henter i innovasjonsprosjekter, i tillegg til ovennevnte, er unngåtte kostnader. Eksempler på dette kan være nye og mindre kostnadskrevende tiltak som minsker behovet for spesialundervisning i skolen, innføring av hverdagsrehabilitering der målet er å gjøre den enkelte i stand til å klare seg selv, eller nye velferdsteknologiske løsninger som bidrar til at eldre kan bo lenger hjemme.

Samtidig viser innovasjonsbarometeret at begrensede økonomiske ressurser er den faktoren som hemmer innovasjonsforsøk mest. Økonomisk handlingsrom er følgelig et viktig virkemiddel for å sikre omstilling og innovasjon. Innovasjon og utprøving av nye arbeidsmåter er avgjørende for å kunne møte eldrebølgen med gode, veltilpassede og effektive tjenester til innbyggerne.

Kommunesektoren har videre et mål om å være i førersetet med å bidra til utvikling av nye og mer kostnadseffektive løsninger og ta disse i bruk. Dette er samtidig et arbeid hvor det påløper oppstartskostnader/ investeringer får å kunne hente ut effektiviseringsgevinster over tid. Det antas på denne bakgrunn at et uttrekk av kommunerammen lik 0,5 pst. fortsatt er uaktuelt. Et eventuelt uttrekk vil kunne føre til at oppmerksomheten dreies fra langsiktig effektiviseringsforbedringer til kortsiktige budsjettinnsparinger. Oppmerksomheten bør i stedet rettes inn mot hvordan stat og kommune kan jobbe sammen for at kommunesektoren skal kunne hente ut størst mulige effektivitetsforbedringer over tid.

Svarmerknad fra KMD

I årene som kommer vil behovene for bl.a. gode helse- og omsorgstjenester øke. Det samme vil forventningene. Det skjer i en periode hvor oljeinntektene vil gå ned. Det betyr å vi hele tiden må fornye og forbedre offentlig sektor gjennom effektivisering og nye og smartere måter å jobbe og organisere sektorene på. Departementet er klar over

at det i dag gjennomføres betydelig omstillings og effektiviseringsarbeid i kommunesektoren, og Innovasjonsbarometeret til KS er et interessant nybrottsarbeid som bekrefter dette.

Sammenlikninger mellom kommunene avdekker likevel store forskjeller i tjenestetilbud og effektivitet, også om man sammenlikner kommuner med omtrent like mange innbyggere. Gjennom et systematisk arbeid med kvalitetsforbedring og effektivisering kan tjenestetilbudet i kommunene forbedres og ressurser frigjøres, slik at innbyggerne får et bedre tilbud.

Senter for økonomisk forskning (SØF) har på oppdrag fra Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) laget et anslag på effektiviteten innenfor barnehage, grunnskole og omsorgstjenestene ved hjelp av dataomhyllingsanalyser (DEA-analyser). Analysen anslår et effektiviseringspotensial for de tre sektorene samlet på 13 pst. Dette må sees på som illustrasjonsberegninger. Det er urealistisk at samtlige kommuner skal kunne være like effektive, og det er naturlig at det vil være variasjoner mellom kommunene. På grunnlag av samme datamateriale kan kommunene på kommunedata.no sammenlikne seg med hverandre som et utgangspunkt for effektivitetsforbedringer i egen kommune. Departementet er opptatt av at kommunene bruker disse resultatene samt kommunenes egne nøkkeltall fra KOSTRA, supplert med andre datakilder, både interne og eksterne. Ved bruk av sammenliknbare data (benchmarking) og offentlighet om resultatene kan det skapes en bevissthet om hvem som oppnår best resultater og hvor mye ressurser som anvendes. Produktivitetskommissjonen pekte på at økt offentlighet og oppmerksomhet om resultatindikatorer og ressursbruk kan fungere som insentiv til forbedringsarbeid. Departementet deler KS' synspunkt om at det for kommunal sektor er viktig å oppnå gevinster i form av bedret kvalitet, økt medarbeidertilfredshet og innbyggerinnflytelse. Tall fra TBU viser også at sektoren over tid har effektivisert tjenesteytingen, og departementet synes det er gledelig at KS vil legge til rette for samarbeid mellom stat og kommune for å oppnå ytterligere effektivitetsforbedringer.

Departementet deler også KS synspunkt om at kommunesektoren må ha gode og forutsigbare rammebetingelser, og handlefrihet til å gjennomføre riktige og smarte omstillings- og effektiviseringstiltak. Samtidig kan det ikke påregnes at kommunesektoren vil få samme vekst i inntektene som den har hatt de siste årene. Nettopp derfor er det nødvendig med kontinuerlig effektivisering og en sektor som lærer av de beste og over tid tar i bruk bedre løsninger.

Departementet vil også gi KS honnør for arbeidet med innovasjon i offentlig sektor de siste årene. KMD skal nå i gang med å utarbeide en stortingsmelding om dette, og har allerede etablert samarbeid med KS om dette.

Svarmerknad fra KMD slutt

4.5 Samfunnsøkonomisk lønnsomhet på forebyggende sikringstiltak mot naturskader

KS egne beregninger viser at det i perioden 2011–2016 i løpende kroner ble utbetalt i overkant av 9 mrd. for istandsetting etter naturhendelser fra Naturskadepoolen, Naturskadefondet og ekstraordinære skjønnsmidler. Samtidig ble det bare brukt litt over 1,5 mrd. til sikringstiltak over Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Dette er en god illustrasjon på misforholdet mellom det samfunnet bruker på reparasjon versus forebygging.

Det er svært mange forebyggende tiltak som er samfunnsøkonomiske lønnsomme. NVE har foretatt beregninger av nytte/kost på tiltak som er gjort i 2017. I de beregningene fremkommer en nytte-kostnadsbrøk på 1,5 til 8 med et gjennomsnitt på 3. Legges dette til grunn vil en ekstra satsing (rammeøkning) på 200 millioner kroner, slik NVE har bedt om i sitt satsingsforslag for 2018 – 2021 gi en samlet nyttegevinst over 80 år på 600 millioner kroner.

I satsingsforslaget pekes det på ulike områder der det nå er nødvendig med sikringstiltak som f. eks. sikring av kvikkleiresoner med høy risiko i Trøndelag og Østlandsområdet. Her er Trondheim, Klæbu, Gjerdrum, Ullensaker, Øvre og Nedre Eiker, Skien og Porsgrunn de mest folkerike områdene. Ny kartlegging i bratt terreng har avdekket 1 500 utsatte boliger og 23 særlig sårbare bygninger (skoler, sykehus mv.). Noen av de mest utsatte områdene er i Nord-Norge og på Vestlandet. I tillegg vises det til fortsatt behov for flomsikring av byer og tettsteder med stort potensiale for materielle skader bl.a. Brandbu, Sokndal, Lund, Kvinesdal, Lærdal, og Voss. Det vil også være behov for vedlikehold og oppgradering av flomsikringsanlegg.

KS mener at en økning i gjennomføring av sikringstiltak for bebygde områder vil ha en stor samfunnsmessig nytte gjennom redusert fare for tap av menneskeliv og skader på bebyggelse og infrastruktur, og ikke minst redusere de personlige tapene som ikke kan måles i penger. KS ber derfor om at sikringstiltak blir et særskilt satsingsområde som prioriteres. Det må være et mål at misforholdet mellom reparasjon versus forebygging blir kraftig redusert.

KS viser til sak løftet opp av KS på de bilaterale møtene høsten 2017 om ny finansierings- og forsikringsordning for kommunal infrastruktur ved naturskade. På møtene i KMD, OED og JD inviterte KS regjeringen til å være med på å utrede en ny finansieringsordning med utgangspunkt i følgende prinsipper:

- En solidarisk og obligatorisk forsikringsordning for gjenoppretting av kommunal infrastruktur, etter mønster av naturskadeordning for bygg.
- En forsterket statlig finansiering av oppgradering av infrastruktur som begrenser den enkelte kommune/fylkeskommunes egne tilskuddsbehov, og som sikrer kostnadseffektivitet i gjenoppretting og nødvendig standardheving.

KS ønsker å få en dialog med regjeringen om hvordan denne saken kan tas videre.

Svarmerknad fra OED

I 2018 er det satt av 354 mill. kroner til forebygging av flom- og skredskader over NVEs budsjett. Bevilgningene til forebygging har økt under denne regjeringen og bidratt til å øke fremdriften på en rekke viktige sikringstiltak.

Det er uten tvil et stort behov for flom- og skredsikring i Norge og det kan være mer lønnsomt å forebygge enn å reparere i etterkant. Dette er imidlertid et langsiktig arbeid, og NVE må prioritere sin bistand til kommunene slik at samfunnet får mest mulig igjen. Flere store sikringstiltak må utredes, planlegges og reguleres før det er aktuelt med bygging.

Klimaendringene øker utfordringene i Norge, men vi må fortsette arbeidet med å kartlegge fareområder, ha en god arealplanlegging, bygge sikringstiltak og varsle fare slik at risikoen for skader blir mest mulig redusert.

OED har merket seg KS' initiativ til en ny finansierings- og forsikringsordning for kommunal infrastruktur ved naturskade.

Svarmerknad fra OED slutt

4.6 Behov for regional satsning

Regionale utviklingsmidler

KS mener at intensjonene i regionreformen om å styrke fylkeskommunene som samfunnsutvikler og regional utviklingsaktør også må bety en styrking av de regionale utviklingsmidlene. Derfor er det svært uheldig og i strid med intensjonene i regionreformen den reduksjonen vi har sett i regionale utviklingsmidler de siste årene. Tilskuddene mer enn halvert, fra om lag 2 mrd. kroner i 2013 til i underkant av 1 mrd. kroner i 2017. Deler av nedtrappingen av det regionalpolitiske området er overført til satsing på fylkesveier.

Reduserte midler medfører bl.a. at fylkeskommunene kan initiere og/eller bidra inn i langt færre regionale utviklingsprosjekter av ulik karakter enn de ellers kunne gjort. Fylkeskommunene blir mindre interessante for ulike samhandlings-/samordningspartnere hvis de ikke kan bidra med egne midler. Regelverket for de ulike regionale utviklingsmidlene er strammet inn, noe som gir mindre regionalt handlingsrom og sterkere statlig styring av bruken og økt kontroll.

Tunnelvedlikehold på fylkesveier

Fylkeskommunene har fra 2015 fått et årlig tilskudd til oppfyllelse av tunnelsikkerhetsforskriften. Dette vil utgjøre i alt om lag 1,4 mrd. kroner i perioden 2015–2019 forutsatt at tilskuddet i 2019 er på samme nivå som de tidligere årene. Langs fylkesvegene er det 590 tunneler. Tunnelsikkerhetsforskriften skal i utgangspunktet være oppfylt innen utgangen av 2019, men flere fylkeskommuner har fått forlenget frist med inntil fem år med å oppfylle forskriften.

Fylkeskommunene ble i budsjettundersøkelsen for 2018 spurt om det særskilte tilskuddet anses tilstrekkelig til å oppfylle kravene, og ble samtidig bedt om å anslå eventuelle merutgifter utover forventet tilskuddsbeløp. Det er 12 fylkeskommuner som svarer at det forventede tilskuddet ikke er tilstrekkelig, og disse fylkeskommunene anslår sine merutgifter utover tilskuddet til 3-4 mrd. kroner.

Tilbakemeldinger fra fylkeskommunene tyder på at det samtidig med tiltak i forbindelse med tunnelsikkerhetsforskriften er nødvendig eller hensiktsmessig å utføre annet vedlikeholdsarbeid i tunnelene. Det kan være forskjell mellom minstekrav i henhold til forskriften og behov utover minstekravet som er sterkt tilrådd av Statens Vegvesen å dekke samtidig.

Samferdselsdepartementet skriver i Prop 1 S for 2018 at kostnadene ved å oppfylle kravene i tunnelsikkerhetsforskriften har økt, og at Statens Vegvesen skal se nærmere på kostnadene innenfor dette området. KS forventer at saken har prioritert og at regjeringen kommer tilbake til saken senest i statsbudsjettet i 2019.

Svarmerknad fra KMD og SD

Regionale utviklingsmidler

Regjeringen har de siste årene (2013–2018) hatt en tydelig prioritering: å legge til rette for arbeidsplasser og aktivitet i hele landet. Det vises bl.a. gjennom økte bevilgninger til fylkesveier (1 355 mill. kroner 2013–2018). Vi er opptatt av gode rammebetingelser for næringslivet og reduserer både selskaps- og formueskatten. Dette gir nye muligheter til folk og næringsliv i hele landet.

I samme periode er de regionale utviklingsmidlene som går til fylkeskommunene, redusert med om lag 792 mill. kroner³. Budsjettomleggingen av programkategori 13.50 fra budsjettåret 2017, med nye mål og poster, har som hensikt å legge til rette for tydeligere prioriteringer. Fylkeskommunene har likevel anledning til å overføre midler mellom postene under hvert hovedmål (hovedmål 1 for innsats i distriktene og hovedmål 2 for innsats i alle områder). Vi ser imidlertid at fylkeskommunene i liten grad benytter seg av denne muligheten.

Endringene i forskrift og retningslinjer for bruken av midlene som ble gjort i 2017, var en tilpassing til ny poststruktur og endret ikke innholdet i regelverket. Vi forenkler nå dette regelverket med ny forskrift, som vil tre i kraft før sommeren.

Fylkeskommunene har gode driftsresultater (5 pst. i 2016), og dermed rom for å prioritere midler til regionale utviklingstiltak dersom dette er ønskelig.

³ Sammenliknet med saldert budsjett 2013. Midlene som gjelder 61-posten (kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift), er ikke med i dette tallet. Ordningen er avvirket fra og med 2018. Siste ordinære bevilgningsår var i 2016. Tar vi med kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift er reduksjonen 1 427 mill. kroner.

Regionreformen trer først i kraft fra 2020. Intensjonen med reformen går langt utover de regionale utviklingsmidlene. Rollen som samfunnsutvikler må ses i lys av helheten i reformen og ikke avgrenset til de regionale utviklingsmidlene. Stortinget har allerede behandlet en del oppgaveoverføringer som vil være viktige for samfunnsutviklingen i de ulike fylkene. Regjeringen vil nå fremover også vurdere forslagene fra ekspertutvalget om desentralisering av oppgaver fra staten til fylkeskommunene.

Tunnelvedlikehold på fylkesveier

Arbeid for å utbedre tunneler for å ivareta krav i tunnelsikkerhets- og elektroforskriften er viktig. Som KS påpeker har regjeringen i statsbudsjettet for 2018 sagt at Statens vegvesen skal se nærmere på kostnadsutviklingen innen tunnelutbedring og -vedlikehold. Dette er et arbeid som er pågående og som forhåpentligvis vil resultere i reduserte kostnader og/eller økt nytte i arbeidet med tunnelene.

Vedlikehold av fylkesveger og fylkesvegtunneler er et fylkeskommunalt ansvar. Det bør derfor være en fylkeskommunal oppgave å prioritere midler til vedlikehold av fylkesveg, innenfor egne budsjetttrammer. Det legger denne regjeringen til grunn, slik den rødgrønne regjeringen gjorde det. For å sette fylkeskommunene bedre i stand til å ruste opp fylkesvegnettet er rammetilskuddet fom. 2014 økt og med særskilt fordeling.

Etter tilleggsfremlegg fra den nye regjeringen ble summen til særskilt fordeling for 2014 780 mill. kroner. Den årlige summen til fordeling til dette formålet er økt årlig i fireårsperioden, til 1 320 mill. kroner i budsjettet for 2017. For fireårsperioden 2014 – 2017 er det bevilget om lag 4 294 mill. kroner (nominelt) til fordeling til formålet. Det er vesentlig mer enn målsettingen i nasjonal transportplan om 2 750 mill. kroner. I tillegg kommer fom. 2015 midler til opprusting av tunneler, knyttet til tunnelsikkerhetsforskriften.

I NTP for perioden 2018–2029 har regjeringen lagt opp til å fortsette å fordele midler over rammetilskuddet etter særskilt fordeling, slik at fylkeskommunene kan fornye og ruste opp fylkesvegnettet. Den totale tilskuddsramma er satt til 15,6 mrd. kroner i planperioden. Summen inkluderer også oppfølging av tunnelsikkerhetsforskriften. I budsjettet for 2018 er det satt av 1 649 mill. kroner innenfor rammetilskuddet til fylkeskommunene for fordeling til formålet, hvorav 294 mill. kroner er knyttet til tunnelsikkerhetsforskriften

Da tunnelsikkerhetsforskriften ble fastsatt i 2015, ga staten lovnader om midler til dette formålet tom. 2019, jf. Prop. 1 S (2014–2015) for KMD. Som redegjort for over, har staten så langt fulgt opp denne lovnaden. Fylkeskommunene vil kunne hevde at det har vært en kostnadsøkning på fylkesveg, tilsvarende som på riksveg. Ev. økte midler fra statens side må i tilfelle vurderes nærmere.

Svarmerknad fra KMD og SD slutt

4.7 Utforming av kompensasjonsordningen for eiendomsskatt for verk og bruk

KS viser til Stortingets budsjettvedtak for 2018, der det fremkommer at kommunene skal sikres tilnærmet full kompensasjon som følge av endringene i eiendomsskatteloven. KS har i brev av 1. februar bedt om å bli involvert i utformingen av regelverket for overgangsordningen, slik at KS på vegne av landets kommuner kan bidra til at ordningen blir mest mulig treffsikker. KS forutsetter for øvrig at kompensasjonsordningen, slik det står i budsjettavtalen, kommer som et «tillegg til» den ordinære rammen

KS mener at kompensasjonen må utformes slik at den dekker forskjellen mellom utskrevet eiendomsskatt for verk og bruk iht. loven slik den gjaldt til og med eiendomsskatteåret 2018 og slik den gjelder fra og med eiendomsskatteåret 2019.

Videre er det i statsbudsjettet for 2018 avsatt 72,5 mill. kroner til dekning av kostnader til omtaksering av eiendommer som blir berørt av de nye reglene. KS har bedt om å bli involvert i utformingen av dette regelverket, slik at dette blir en god og praktisk ordning for landets kommuner.

Regjeringspartiene varsler i sin regjeringsplattform at den vil at kommunenes mulighet til å kreve inn eiendomsskatt reduseres ved å sette ned maksimal eiendomsskattesats med minimum 2 promille for boliger og fritidsboliger. Det varsles videre å innføre en obligatorisk regel med tak på verdsettelsen i eiendomsskatten for boliger og fritidsboliger. Dette skal gjennomføres slik at det årlige inntektstapet for den enkelte kommune ikke blir for stort, men samtidig slik at flest mulig får redusert eiendomsskatt. KS vil peke på at dette vil begrense kommunenes lokaldemokratiske handlingsrom.

KS vil varsle krav om lovmedvirkning før slike forslag sendes på høring, jf. regjeringens veileder om konsultasjonsordningen.

Svarmerknad fra FIN og KMD

I forbindelse med statsbudsjettet 2018 foreslo regjeringen å frita produksjonsutstyr og -installasjoner for eiendomsskatt f.o.m. 2019. Forslaget berører blant annet kraftkrevende industri, raffinerier, dataanlegg i store datasentre og kraftlinjer. De nye reglene skal ikke gjelde for vannkraftanlegg, vindkraftanlegg og anlegg som er omfattet av særskattereglene for petroleum.

Stortinget vedtok å fjerne adgangen til å ilegge eiendomsskatt på produksjonsutstyr og installasjoner slik regjeringen foreslo, men med følgende endringer:

- Utfasing av skatten forlenges fra fem til syv år og overgangsordningen fases inn over syv år.
- Master og linjer i transmisjonsnett («monstermaster») og nettanlegg ilegges fortsatt eiendomsskatt.

- Det avsettes 72,5 mill. i statsbudsjettet for 2018 til retakstering.

Stortinget fattet følgende anmodningsvedtak:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det gis tilnærmet full kompensasjon til kommuner som får redusert eksisterende inntekter som følge av endringene oppad begrenset til 500 mill. Kompensasjonen gjelder ikke nyetablering etter 1.1.2017 og bortfaller hvis virksomhetene nedlegges»

KMD vil følge opp anmodningsvedtaket og komme tilbake til dette i statsbudsjettet for 2019. KMD tar sikte på å ha dialog med KS om utformingen av kompensasjonsbeløpene.

Når det gjelder forslagene i Jeløya-plattformen om redusert eiendomsskattesats og endrede verdsettelsesregler for bolig, komme regjeringen tilbake til disse forslagene i den ordinære budsjettprosessen.

Svarmerknad fra FIN og KMD slutt

4.8 Finansiering av digitale fellesløsninger i kommunesektoren – DigiFin

Status så langt er at 245 kommuner og 7 fylkeskommuner er blitt med i ordningen. Dette vil si at ordningen nå har en størrelse på 252 mill. kroner (125 mill. fra staten, 87 mill. fra kommunesektoren og 40 mill. fra KS). KS mottar fortsatt henvendelser fra kommuner som vil være med. Antall kommuner og fylkeskommuner vil trolig øke ut over året. Formålet med ordningen som kjent å finansiere utvikling av digitale fellesløsninger for kommunesektoren og på denne måten utbre digitale løsninger i kommunesektoren som er i tråd med sektorens behov. Ordningen ble etablert i 2017 og er et samarbeid mellom stat og kommune (KMD og KS).

Finansieringsordningen bruker eksisterende strukturer og metoder som kommunesektoren og KS selv har utviklet, og legger på denne måten et godt grunnlag for å utvikle gode digitale tjenester som kommunesektoren faktisk har behov for og ønske om å innføre. Eksempler på prosjekter som har søkt, er digitale tjenester i hjemmetjenesten og prosjekter for å utvikle digitale tjenester for sosialhjelpsmottakere på nav.no. «Vår beboer» er et annet prosjekt som skal forenkle oppslag mot sentrale registre som blant annet folkeregisteret. Det vil være en brikke i at innbyggere og næringsliv slipper å oppgi samme informasjon flere ganger, og at den er oppdatert til enhver tid. En forutsetning for å ta i bruk løsninger utviklet med støtte fra DigiFin, er at man er med i ordningen. Etter hvert som felles løsninger blir utviklet er det derfor grunn til å tro at antall kommuner som er med i ordningen vil øke.

Innspill fra KS slutt

5 Involvering av kommunesektoren i arbeidet med statlige lovutredninger rettet mot kommunesektoren

Rutiner for involvering av kommunesektoren i statlige lovutredninger rettet mot kommunesektoren, ble fastsatt på det første konsultasjonsmøtet 28. februar 2013.

I tråd med Meld. St. 12 (2011–2012) skal avveininger mellom hensyn som tilsier nasjonal styring og hensyn til lokaldemokratiet og kommunal handlefrihet fremgå av departementenes høringsdokumenter og lovproposisjoner til Stortinget.

Medvirkningen fra KS kan bidra til å synliggjøre denne avveiningen gjennom å belyse konsekvenser for kommunesektoren ved utredning av nytt eller revidert lov og regelverk.

Formålet med medvirkningen fra KS er at regjeringen og Stortinget får et best mulig beslutningsgrunnlag.

Ordningen omfatter statlig initierte lov- og forskriftsendringer, inkludert rettighetslovgivning, som pålegger kommunesektoren nye eller endrede oppgaver eller plikter. Rutinene for medvirkning fra KS vil også gjelde når arbeidet med nye lover eller forskrifter har sin bakgrunn i EU/EØS-regelverk.

Rutinene vil bygge på de administrative og politiske samarbeidsarenaene som allerede eksisterer gjennom konsultasjonsordningen.

Både KS og departementene kan melde opp saker som er aktuelle for lovmedvirkning. Det gis en statusoppdatering av pågående lovmedvirkningssaker i materialet ved behov.

En oversikt over pågående arbeid og saker som er ferdigbehandlet i år, er gitt i vedlegg d.

Innspill fra KD og KS

KS og KD har gjennomført en lovmedvirkningsprosess knyttet til lovforslaget om tidlig innsats. Saken ble meldt opp som lovmedvirkningssak av KS i første konsultasjonsmøte 2017, og det ble avholdt et møte 15. mars 2017. KD mottok viktige innspill fra KS som belyste konsekvenser av forslaget, og KD vurderte innspillene. Partene kom ikke til enighet om alle sider ved forslaget. Innspillene fra KS ble innarbeidet i høringsnotatet. Prosessen gjorde det mulig for departementet å få innspill fra KS før forslaget ble sendt på høring, og høringsinstansene fikk anledning til å se vurderingene til KS i høringsrunden.

Konsultasjonsprosessen om denne saken anses dermed for avsluttet.

Innspill fra KD og KS slutt

6 Kostnadsberegningssaker

Rutiner for involvering av KS i arbeidet med kostnadsberegninger av statlig initierte reformer ble innført i 2007. Involvering av KS i slike beregninger skal bidra til å gjøre

regjeringens beslutningsgrunnlag best mulig og tilrettelegge for en best mulig oppslutning om statlig initierte reformer i kommunesektoren. Rutinene er basert på rapporten Om kostnadsberegninger av statlig initierte reformer i kommunesektoren. Rapporten er tilgjengelig på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider på www.regjeringen.no.

Kostnadsberegninger er et fast tema på konsultasjonsmøtene. Ordningen med å involvere KS i kostnadsberegninger har bidratt til større bevissthet omkring økonomiske og administrative konsekvenser av statlige tiltak rettet mot kommunesektoren. Ordningen innebærer å involvere KS ved kostnadsberegninger av oppgaveendringer og endringer i lover og forskrifter som har konsekvenser for kommunesektoren. Det vil alltid være nødvendig å foreta en skjønnsmessig vurdering av hvilke saker KS skal involveres i. Sentralt i en slik vurdering er bl.a. om arbeidet med reformen er kjent, reformens omfang og økonomiske størrelse, om det foreligger et godt grunnlag for å beregne økonomiske og administrative kostnader, og om involveringen vil innebære offentliggjøring av regjeringens interne budsjettarbeid eller prioriteringer. Involvering av KS skal ikke redusere regjeringens mulighet til å foreta helhetlige vurderinger og prioriteringer.

Det gis en statusoppdatering av pågående kostnadsberegningssaker i materialet ved behov. En oversikt over pågående arbeid og saker som er ferdigbehandlet i år er gitt i vedlegg e.

Det er ikke meldt inn statusbeskrivelser eller nye kostnadsberegningssaker til det første konsultasjonsmøtet 2018.

7 Bilaterale avtaler

Arbeidet med bilaterale avtaler mellom staten og KS innenfor enkeltsektorer er styrket og videreutviklet som en del av en mer forpliktende konsultasjonsordning fra 2007.

Per mars 2018 er det to gjeldende bilaterale avtaler innenfor konsultasjonsordningen, samt to som er i prosess for fornying. En oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler ligger som vedlegg f.

Kjennetegn ved avtalene:

- a) inngått på politisk nivå
- b) to parter, staten ved departementene og kommunesektoren ved KS
- c) begrenset varighet
- d) de er en del av den nasjonale dialogarenaen med kommunesektoren som konsultasjonsordningen representerer

Det er et mål at avtalene skal brukes på prioriterte kommunale politikkområder og som alternativ til sterkere styringsvirkemiddel som lovfesting og øremerking.

Partene er enige om at avtaler bidrar til en mer systematisk, tettere og omfattende dialog og samarbeid mellom staten og kommunesektoren. KS bidrar til

gjennomføringen med nettverk, arenaer, spredning og gjensidig utveksling av informasjon og erfaringer.

7.1 Status bilaterale avtaler

Innspill HOD og KS

Avtale om videreutvikling av den kommunal helse- og omsorgstjenesten

Avtalen gir et godt grunnlag for å videreutvikle den kommunale helse- og omsorgstjenesten gjennom oppfølging av tiltak i Meld. St. 26 (2014–2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet og regjeringens plan for omsorgsfeltet 2015–2020; Omsorg 2020. Særskilte samarbeidsområder er kompetanse og ledelse, kvalitet og innovasjon, samt tverrfaglighet og samarbeid. Partene legger vekt på godt samarbeid basert på fleksibilitet, tillit og åpen informasjonsutveksling. Avtalen har en varighet fra 1.1.2016 til 1.1.2019. Ny avtale vurderes av partene i løpet av året.

Innspill fra HOD og KS slutt

Vedlegg a) Notat fra TBU – demografi

Vedlegg b) KS` regnskapsundersøkelse 2017 (Ligger separat)

Vedlegg c) KS` budsjettundersøkelse 2018 (Ligger separat)

Vedlegg d) Oversikt over lovmedvirkningssaker konsultasjonsåret 2018

Sak	Oppmeldt	Status
Kommunal- og moderniseringsdepartementet		
Ny kommunelov	Bilateralt møte 14. november 2016	Pågår
Kunnskapsdepartementet		
Lovforslag om tidlig innsats	1. møte 2017	Avsluttet (1. konsultasjonsmøte 2018)

Vedlegg e) Oversikt over kostnadsberegningssaker konsultasjonsåret 2018

Sak	Oppmeldt
Justis- og politidepartementet	
Nødnett	2. møte 2007

Vedlegg f) Oversikt over bilaterale samarbeidsavtaler i konsultasjonsordningen per februar 2018 (må kvalitetssikres/oppdateres)

Avtaler om velferdstjenester (kvalitet/tjenesteutvikling)		Parter	Inngått	Utløper	Første avtale inngått
1	Avtale om videre utvikling av den kommunal helse- og omsorgstjenesten	HOD og KS	20.01.2016	01.01.2019	2003
2	Avtale mellom Kunnskapsdepartementet og KS om kvalitetsutvikling i barnehagen og grunnsopplæringen. (Utgått, men det er dialog om en ny avtale).	KD og KS	07.11.2014	31.12.2017	2009
Avtaler om samhandling mellom ulike deler av forvaltningen					
2	Avtale om bosetting av flyktninger i kommunene og om etablering og nedlegging av asylmottak samt omsorgssentre. (Utgått, men videreføres i påvente av ny avtale.)	JD, BLD, KMD og KS	11.05.2016	31.12.2017	2004
3	Utviklingsavtale mellom Arbeids- og sosialdepartementet og KS for partnerskapet stat –kommune om NAV-kontorene. En arbeidsgruppe med bl.a. representanter fra KS og ASD, har utarbeidet et utkast til ny bilateral samarbeidsavtale om partnerskapet i NAV-kontorene. Utkastet skal behandles i regjeringen i februar/mars, og det planlegges for signering i konsultasjonsmøtet 22. april.	ASD og KS	13.04.2015	31.12.2017	2012
4	Samarbeidsavtale mellom regjeringen og kommunesektoren om styrket kommunal- og regional planlegging	KMD og KS	01.09.2017	31.12.2018	2017

